अत्रोत्तरमाह तिस्रइति यथामृद्विकारेष्वपिघटशरावोदंचनादिषुकुलालगतौसंकल्पक्रियाभेदौवैषम्यहेतूभवतः एवंभौतिकेष्वपिसुरनरतिर्यक्शरीरेषुतदन्यकर्त्रात्मगतसंकल्पक्रियाभेदौवैषम्यहेतूभवतइति भावः तथाचश्रुतयः तंविद्याकर्मणीसमन्वारभेतेपूर्वप्रज्ञाच योनिमन्येप्रपद्यंतेशरीरत्वायदेहिनः स्थाणुमन्येनुसंयंतियथाकर्मयथाश्रुतमित्याद्याः तंत्यक्तदेहंविद्याउपासनाकर्मयज्ञादि पूर्वप्रज्ञाप्राग्भवीयसं स्कारःसमन्वारभेतेअनुगच्छतइतिश्रुतिपदानामर्थः स्थाणुंस्थाणुत्वं योनिंसुरनरतिर्यग्रूपां तद्गतित्रयंत्रिधाप्रत्येकमुत्तममध्यमाधमभावेनत्रिप्रकारं॥९॥एतदेवविवृणोतितत्रेत्यादिनाकारणैःकर्मभिः ॥१०॥ विपरीतैरिति अयमर्थः पुण्यपापयोःसाम्येनमानुषत्वंप्राप्यपुण्याधिक्येस्वर्गंगच्छतिपापाधिक्येनरकं तत्रचतदधिकांशयोर्भोगेनक्षयेजातेसतिपुण्यपापयोःसाम्येस्वर्गादधस्तनंतिर्यग्योनेरुपरितनंचपुनर्मानुष त्वंगच्छतीति ॥११॥१२॥ तत्रापितिर्यग्योनौविशेषमाह तिर्यग्योन्याइति पृथग्भावस्ततोमुक्तिर्मनुष्यार्थेमनुष्यजन्मलाभायविधीयतेवेदेनबोध्यते यतोगवादिभ्यःगोजातितएवयज्ञेउपयुक्ताद्देवत्वमपिदृश्य तेप्रत्यक्षंउपलभ्यतेबह्वृचब्राह्मणे पशुर्वैनीयमानःसमृत्युंप्रापश्यत्सदेवान्नान्वकामयतैतुंतंदेवाअब्रुवन्नेहिस्वर्गंवैत्वालोकंगमयिष्यामइति ॥१३॥ सोयमिति यथालोकेकार्यवांश्चरतिइतस्ततःपर्यटनंकरोतितद्रहित

सर्पउवाच तिस्रोवैगतयोराजन्परिदृष्टाःस्वकर्मभिः॥ मानुषंस्वर्गवासश्चतिर्यग्योनिश्चतत्रिधा ॥ ९॥ तत्रवैमानुषाल्लोकाद्दानादिभिरतंद्रितः ॥ अहिंसार्थ समायुक्तैःकारणैःस्वर्गमश्नुते॥ १०॥ विपरीतैश्चराजेंद्रकारणैर्मानुषोभवेत् ॥ तिर्यग्योनिस्तथातातविशेषश्चात्रवक्ष्यते ॥ ११ ॥ कामक्रोधसमायुक्तोहिंसा लोभसमन्वितः॥ मनुष्यत्वात्परिभ्रष्टस्तिर्यग्योनौप्रसूयते ॥ १२ ॥ तिर्यग्योन्याःपृथग्भावोमनुष्यार्थेविधीयते ॥ गवादिभ्यस्तथाश्वेभ्योदेवत्वमपिदृश्यते ॥ ॥ १३॥ सोयमेतागतीस्तातजंतुश्चरतिकार्यवान्॥ नित्येमहतिचात्मानमवस्थापयतेद्विजः ॥ १४॥ जातोजातश्चबलवान्भुंक्तेचात्मासदेहवान् ॥ फलार्थस्ता तनिष्पृक्तःप्रजालक्षणभावनः ॥ १५॥ युधिष्ठिरउवाच शब्देस्पर्शेचरूपेचतथैवरसगंधयोः॥ तस्याधिष्ठानमव्यग्रोब्रूहिसर्पयथातथं ॥ १६॥

स्तुस्वस्थानेसुखमास्तेएवमिहापिसंसारमोक्षाविति भावः महतिब्रह्मणिआत्मानंजीवंअवस्थापयतेउपाधित्यागेनमहाकाशेघटाकाशमिवप्रलीनंकरोति ॥ १४॥ एतदकरणेदोषमाह जातइति सचदेहवान्देहा भिमानीआत्माजीवः बलवान्अदृष्टोपगृहीतः जातोजातःपुनःपुनर्लब्धजन्मा फलार्थःसुखकामः भुंक्तेदेहयोगजंफलमितिशेषः एतेनफलार्थिनःप्रवृत्तिस्ततःकर्मततोजन्मततःफलभोगस्ततोरागःअभुक्तेरा गानुदयात्ततःफलार्थितेतिसंसाराविच्छेदोदर्शितः यस्तुनिष्पृक्तःनिर्गतंपृक्तंफलसंयोगोयस्मात्सफलासंगीत्यर्थः सप्रजानांलक्षणंज्ञापकंजन्ममरणादिकमसाधारणंधर्मंभावयतीतितथा निष्कामकर्मकर्ताचि न्तशुद्ध्यतिशयाज्जन्ममरणादीन्दोषान्पश्यतीत्यर्थः यद्वाप्रजानांकार्यमात्रस्यलक्षणंअनिर्वचनीयत्वंभावयतीतितथाअसंगःपुमान्अधिष्ठानज्ञानेनतत्राध्यस्तस्यसंसारस्यमिथ्यात्वंशुक्तिरजतस्येवपश्यतीत्य र्थः ॥ १५ ॥ इदमाक्षिपति शब्देइति तस्यप्रजालक्षणलक्ष्यस्यानिर्वचनीयस्यअहमर्थप्रसिद्धप्रजारूपकाकार्यस्यकिमधिष्ठानं तदाइदमर्थप्रसिद्धेशब्दादौविषयेयाह्येसतिकिंतस्याधिष्ठानं यथाप्रकाश्यप्र काशकयोर्घटसूर्ययोरधिष्ठानेभूनभसीभिन्नेदृष्टेतद्वदहमिदमर्थयोरप्यधिष्ठानेपृथक्वाच्येइतिभावः ॥ १६ ॥

Digitized by Google